

Göran Hägg

31 år
1978

Dikten imiterar televisionen

Oscar Wilde hävdade på sin tid att det inte är så att konsten efterbildar verkligheten. Det är verkligheten som imiterar konsten. Det engelska diset är skapat av Turners måleri. Det var impressionisterna som gav London-dimman dess oväntade, mustiga kulörer. Saker finns inte förrän vi ser dem, och det är konst och litteratur som får oss att se nya saker.

Kronika

Även vårt betedende imiterar förfästs konsten. Den danske litteraturhistorikern Thomas Bredsdorff har till exempel i en rolig studie visat hur det vi idag kallar "kärlek" i allt väsentligt är en skapelse av 1700- och 1800-talens borgerliga romankonst.

Det är visserligen en myt att unga män i massor tog livet av sig av olycklig kärlek efter att ha läst Goethes "Den unge Werthers lidanden". Men kravet på att äktenskap ska ingås av kärlek, medan kärlek bör leda till äktenskap, vann förfäste i folkmedvetandet ungefär samtidigt.

Farlig läsning

Länge ansågs romanläsning farlig, just med tanke på sina effekter på betedende och verklighetsuppfattning. Idag är vi fortfarande säkra på läsningens effekter. Men de anses nu så goda att de behöver stöd och subventioner.

Men vilken konst är det egentligen som förändrar verkligheten idag? Är det verkligen dikt och måleri? Visserligen är TV ett flyktigt medium. Dess förmåga att förmedla information och insikt har groteskt överdrivits. Det mesta vi ser glöms genast. Tack och lov. Och vi tror inte automatiskt att mensblod är blått för att det är så i reklamen. Men det är samtidigt ett faktum att vi köper bindan. Och vi "tror" på TV-seriernas värld.

Ökning av skilsmässor

Skilsmässorna i Skandinavien ökade efter "Scener ur ett äktenskap". Sättet att gråla ändrades. Synen på samlivet påverkades. Och inte nog med det. Om det nu är så att dikten inte imiterar verkligheten, tycks det ändå vara ett faktum att den imiterar televisionen. Vägen av svenska "bekännelseromaner" på 1970-talet var direkt inspirerad av Bergmans serie.

Huruvida Thorwall, Alfvén, Klingspor, Sundström och alla de andra även i de praktiska beteendena som skildras i böckerna

hunnit inspireras av Bergman är förstås svårare att reda ut. Men kärleken är som sagt i hög grad ett inlärt betedende.

På 60-talet kunde hjälten i en av John Updikes romaner bli lite irriterad över sin nya partners sexbetedende. Visst, hon ville göra honom glad, men det verkade som hon hade läst in det hela i någon roman!

I höstens svenska debutromaner är det däremot i flera fall pinsamt tydligt att det är TV 1000:s pornografiska midnattsfilmer som givit inspirationen. Antingen har de stackars ungdomarna inga andra erfarenheter, eller också har de av TV förläts att tro att det är så sex bäst utförs och rättat sig därefter. Jag vet inte vilkendera möjligheten som är mest tragisk.

Var O J Simpson-rättegången verklig eller fiktion? I varje fall är det tydligt att den internationella thrillern tog starka intryck. Mängden av manipulerade jury-rättgångar i årets anglosaxiska deckare är förkrossande. Men Dallas, Falcon Crest och Rederiet har varit igång längre och inte bara hunnit inspirera den internationella lärdromanen utan också betedend hos företagsledare och förtroendevalda. Även i vår avkrok, verkar det.

Klumpiga försök

Sen är det en annan sak att, precis som Wilde påpekar, verkligheten oftast är så mycket orimligare och sämre regisserad än konsten. Tvåloperan om socialdemokratiens moraliska samband brott är ganska taffligt iscensatt. Mona Sahlin och Sigvard Marjasin är rätt klumpiga försök att imitera Sue Ellen och Cliff Barnes. Göran Persson spelar möjligen J R med lite större bravur.

Men problemet med TV som verklighetsskapare i jämförelse med romaner, dikter och impressionisttavlor är förstås att det inte är något vidare finstämt medium. Det är gräl och sex, knallhård dramatik och starka känslor. Precis som i det antika dramat, Bibeln eller den isländska sagan.

Men finare stämningar och nyanser fastnar inte. I bildramer finns miljöer men ingen miljöbeskrivning, ansikten men inga signalement, gräl men inga psykologiska analyser. Kommer den process som Wilde talade om att ändra, så att verkligheten blir mindre nyanserad, mer TV-lik? Förresten slår det mig att jag trots täta besök på platsen inte på mycket länge sett någon London-dimma! ■

Michael Manns flyhänta actionestetik

Mann blir på sätt och vis Sam Peckinpahs arvtagare som actionregissören fram för andra, skriver Erik Hedling.

Michael Mann är ännu ingen särskilt berömd amerikansk filmregissör. Han kommer emellertid att bli det efter gangstereposet *Heat* (1995), en saga om brott och straff som för upp Mann som en av det senaste decenniets mest centrala amerikanska filmregissörer. Mann, född i Chicago 1942 och filmutbildad i London, har ingen omfattande meritlista. Men den imponerar. Han började som manuskriftförfattare på amerikansk TV, bland annat till polisserien *Starsky and Hutch* på 1970-talet.

Aktuella filmare

Hans första film *Thief* (1981), med James Caans enslige brottsling, var en fin debut, med flera av de tematiska motiv som senare skulle återkomma hos Mann. Främst den professionella mannen som genom sin hängivenhet för yrket döms till ensamhet. Mann gjorde sig mest känd som mannen bakom den populära TV-serien *Miami Vice*.

Serien var naturligtvis synnerligen flyhänt, med visuell lyxförpackning och överväldigande musikaliska effekter, element som också återkommit i de få filmer Mann hittills regisserat. Manns *Manhunter* (1986) var en filmatisering av Thomas Harris roman *The Red Dragon*, föregångaren till författarens betydligt mer kända *The Silence of the Lambs*, filmatiserad av Jonathan Demme 1991.

Manns film är emellertid i många avseenden bättre än Demmes skapelse, inte minst genom den brittiske karaktärsaktören Brian Cox känsliga gestaltning av den legendariske dr Hannibal Lecter, som överglänsar Anthony

Hopkins mångomsgungna överspel i uppföljaren.

I *Manhunter* jagar William Petersen, en detektiv på gränsen till sammanbrott på grund av sin förmåga att i sitt inre visualisera motståndarens psyke, en mördare i ett mer eller mindre kliniskt framställt Södern, i hjärtkontrast till Demmes depraverade bild av New England i *The Silence of the Lambs*.

Öförlömligt är Petersens subtilt nedtonade spel av den djupt deprimerade och hårt tidspressade polisen som i en av Atlantas solindränkta skyskraper sitter och tittar på hemvideor tagna av de familjer som slaktats. Plötsligt signalerar den operatiskt massiva och tilltagande synthesizermusiken – å la Miami Vice – att han börjar sätta sig in i mördarens visioner och att han förstår att denne sett just dessa filmer, att mördaren helt enkelt kan sökas i det laboratorium som framkallat filmen. Och därefter följer naturligtvis den gastkrämmande jakten.

Mann gjorde sig mest känd som mannen bakom den populära TV-serien Miami Vice.

Michael Mann är en filmskapare som i viss mån arbetar som de europeiska 60-talsregissörerna: han producerar själv, regisserar och skriver manuskripten; i *Manhunter* stod han också bakom kameran själv. Resultatet har blivit några mycket enhetliga filmer med tyngdpunkten på formmässig briljans. Det är också detta drag som särskilt genomsyrar hans hisnande filmatisering av John Feni-more Coopers klassiker *The Last of the Mohicans* (1992), en i tekniskt avseende anmärkningsvärt skickligt iscensatt kostymfilm.

Mann blir på sätt och vis Sam Peckinpahs arvtagare som actionregissören framför andra i några spektakulära stridskvenser: till

exempel indianernas massaker på de britter som just kapulerat mot fri lejd efter slaget om Fort William Henry och den tragiska avslutningen med striden mellan Uncas och Magua på den svindlande kilpprante. Manns modernisering av denna av mytisk resonans så uppfylla allegori över koloniseringen av Amerika, utrotningskriget mot urinnvävarna och om de sexuella relationerna mellan raserna ikläds här en av filmhistorien oöverträffad visuell dräkt.

Bländande teknik

Om Manns uppmärksammats för sin bländande teknik, har han med *Heat* tillfört även karaktärerna och berättandet det psykologiska djup och den dramatiska täthet som kännetecknar mästaren.

Med två av de senaste tjugo årens mest uppburna amerikanska filmskådespelare – Robert de Niro och Al Pacino – i huvudrollerna, lyckas Mann iscensätta en gangsterfresk som kommer att sälla sig till den amerikanska filmens klassiker; de två aktörerna har inte kunnat skådas i samma film sedan Francis Ford Coppolas *The Godfather 2* (1975).

De Niro är den jagade gangstern, Pacino jägaren. Ändå representerar de som alltid hos Mann två sidor av samma företeelse: den yrkeskodex som isolerar den hängivne mannen från omvärlden, med särskild pregnans gestaltad i det enda mötet mellan de Niro och Pacino i filmen.

Precis som i sina tidigare verk omsluter Mann sina helgjutna karaktärer i ett genuint filmiskt universum: till exempel husket som i sin ofta undsköna tomhet påminner om Antonionis visioner av mänskligt kontakthaveri mot bakgrund av den påträngande integriteten i italiensk 50-arkitektur. *Heat* är Manns i särklass bästa film hittills; förmodligen ger den honom självförtroendet att i framtiden förverkliga den filmiska vision han onekligen besitter.

ERIK HEDLING

Vita är giriga och våldsbenägna

Det är inte bara Sverige som har problem med korruption och oohederlighet bland offentliga förtroendepersoner. Nyligen snappade jag upp ett dokument på Internet, där det berättades om en serie korruptionsfall i det fjärran kungadömet Balnibarbis offentliga apparat.

Framstående företrädare för landets största parti, det så kallade multietniska negerpartiet, har ertappats med allsköns klandervärda beteenden. Det har handlat om det mesta från missbruk av kreditkort och fylleri på skattebetalarnas bekostnad till ren försökning av offentliga medel för personlig vinnings skull.

Där upphör dock likheterna mellan Sverige och Balnibarbi, ty medan det offentliga Sverige är antisarlistiskt och fördomsfritt grasserar i Balnibarbi allsköns fördomsfulla föreställningar om rasers olika egenskaper och karaktär. Det märks inte minst på det utspel om åtgärder mot korruptionen som lagts fram av ordföranden i multietniska negerpartiets sektion för vita, Inge Segelberg.

Segelberg har krävt att inga nya negrer tillsätts på offentliga förtroendeposter före sekelskiftet.

–Det finns nästan inga vita bland dem som avslöjats som korrupta. Det bara är negerhövdingar som brutit mot lagar och

moral, säger ordföranden i negerpartiets sektion för vita och fortsätter:

–Vita är inte lika giriga, inte lika brottsliga, inte lika våldsbenägna och har inte samma behov av att imponera på andra av sin ras som negrer. Vita är mer ansvarstagande än negrer som lätt tappar huvudet då de ser sånt som glimmar och glittrar. Många negrer vill bara sko sig. Jag är säker på att vita chefer hade skött sig mycket bättre än de här negerhövdingarna om de hade innehaft samma ämbeten!

Så skulle lyckligtvis ingen företrädare för Sveriges största politiska parti uttrycka sig!

AXEL ODELBORG